

Reflexe

Paul K. Feyerabend (citováno podle Františka Koukolíka, *Lenochod a vesmír*, Praha 199?, s. 96) prý prohlásil, že „vedoucí intelektuálové se svým nadšením pro objektivitu ... jsou zločinci, nikoli osvoboditelé lidstva“. „Nejlepší možné vzdělání spočívá ve zvýšení obranyschopnosti vůči jakýmkoli soustavným pokusům o vzdělání.“ (Citát prý pochází z knihy *Rozloučení s rozumem* z roku 1987.) Koukolík ještě zmiňuje, že Feyerabend bývá nazýván „pankáčem mezi filozofy“ a „klaunem“. Na s. 97 ještě uvádí, že časem „zmoudřel“ a že větu o zločincích v novém vydání vyškrtl. – Jisté korektury jsou pro citované formulace nepochybně nezbytné. Systematičnost je nepochybně v každé vědě a zejména ve filosofii nezbytná, a to nikoliv z důvodů pouze pragmatických, nýbrž principiálních. Naproti tomu ona obranyschopnost je také důležitá, ale nesmí být chápána jako rezistence vůči systematičnosti samotné, nýbrž vůči jakési zvláštní tendenci lidské mysli nechat se zajmout a vlastně zadusit jakousi posedlostí systémem a systematičností. Jaký je rozdíl mezi „pozitivní“ systematičností a „negativní“ posedlostí touto systematičností? Tento rozdíl spočívá v kritičnosti – a ta je bezprostředně spjata s nezbytnou reflexí.

Veškeré úsilí o porozumění musí být založeno na systematických ohledech na širší souvislosti. Naše systematičnost však nikdy nemá po ruce hotové a už nikdy ne dokonalé systémy. Rozpoznat meze právě za platný považovaného systému je možno jen tenkrát, když jsme vůči systematičnosti a systémům vůbec natolik rezistentní, že vidíme, kde v systému něco nesouhlasí. Nebezpečí totiž spočívá v tom, že se s určitým systémem natolik sžijeme a přímo ztotožníme, že nám uniká vše, co s ním je v rozporu a co se do něho jaksi „nevejde“. Žádný systém se nesmí stát nekritizovatelným a nenapadnutelným dogmatem, ale musí vždy zůstat služebným nástrojem, pouhým prostředkem, nikdy však se nesmí stát hlavním, posledním cílem. Z toho je zřejmé, že systematičnost je nanejvýš potřebná a přímo nezbytná, ale že jejím hlavním cílem se nesmí stát námi ustavený systém sám, nýbrž porozumění té skutečnosti, kvůli níž se o systematičnost snažíme.

(Praha, 951206-2.)